

Sem en Sophie en de wereld van morgen

Sem en Sophie zijn 4 jaar oud. Ze zijn allebei dit voorjaar voor het eerst naar school gegaan. Ze zijn nog niet bezig met wat ze later willen worden en denken nog nauwelijks aan de toekomst. Maar de school is daar al wel mee bezig. De basisschool is de plek waar Sem en Sophie elke dag met plezier naar toe gaan en waar de basis wordt gelegd voor de rest van hun leven. De school, alle juffen en meesters en ander onderwijspersoneel, doet elke dag zijn uiterste best om er voor te zorgen dat Sem en Sophie straks zelfbewust en zelfstandig kunnen deelnemen aan de samenleving van de toekomst. Maar niemand weet hoe de wereld van morgen er uit zal zien. Voorspellingen zijn nou eenmaal erg moeilijk, vooral over de toekomst.

Graag zet ik de toekomst van Sem en Sophie – de meest gekozen jongens- en meisjesnaam van 2010 - vandaag centraal bij de opening van deze tweede dag van het congres van de PO-Raad, *Bevlogen Besturen – Om de leerling*.

Zij staan symbool voor de belangrijke maatschappelijke opdracht die ons primair onderwijs heeft.

Ik heet u van harte welkom en ben blij dat u met zo velen hier aanwezig bent. Welkom aan de leden van de PO-Raad, die ik gisteren voor een groot deel ook al heb gezien en gesproken. En welkom aan gasten van andere organisaties; het Ministerie van OCW, vakorganisaties, besturen- en sectororganisaties, overige onderwijsmensen. Een speciaal welkom voor Kete Kervezee, de eerste voorzitter van de PO-Raad.

Fijn dat u er allemaal bent, want we hebben elkaar hard nodig in het kader van die toekomst van Sem en Sophie.

Gisteren hebben de aanwezigen een prikkelende presentatie gehad van Peter van Lieshout, een van de samenstellers van het rapport 'Naar een lerende economie', dat de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, de WRR, vorig jaar heeft gepresenteerd. Hij heeft het onderwijs en de politiek aardig wat huiswerk meegegeven. Volgens Van Lieshout speelt het onderwijs een cruciale rol in de duurzame innovatie die voor onze economie zo noodzakelijk is. Hij vergelijkt het onderwijs met de zorg. In de zorg gaat 2 miljard om in het onderzoek naar de beste behandelmethodes, terwijl het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek het met 15 miljoen moet doen.

Zijn uiteindelijke advies was: 'Een geloofwaardig initiatief vanuit de sector kan veel verschil maken.' Die uitdaging pakken wij op. Wij gaan de relatie tussen onderzoek en de onderwijspraktijk beter neerzetten.

Peter van Lieshout heeft ons uitgedaagd om samen het verschil te maken. Net als Frank Kalshoven, die we eerder bij de PO-Raad als spreker hadden.

In een recent boek getiteld 'Groeiland', zegt hij dat we in Nederland een Groeiland moeten willen blijven én kunnen worden door dingen anders aan te pakken. Hij schetst twee economische keuzes: de keus tussen meer werk of meer vrije tijd en de keus tussen meer investeren of meer consumeren. In zijn model kan Nederland kiezen voor 4 toekomstscenario's: worden we een krimpland, een

werkland, innovatieland of groeiland. De onderliggende vraag is; kiezen we alleen voor onszelf of kiezen we ook voor de toekomst van Sem en Sophie.

Het gaat hier om het maatschappelijke debat. Waar willen we heen met Nederland – en welke rol speelt het onderwijs hier? Ik vond het heerlijk om te lezen hoe Kalshoven pleit voor het met procentpunten opschroeven van de investeringen in onderwijs, het investeren in de jongste kinderen, verhogen van leraarssalarissen etc. Yes! Want, zoveel is duidelijk, de samenleving en de politiek kunnen niet verwachten dat onze scholen een grote vernieuwingsprong kunnen maken, terwijl de bekostiging op hetzelfde niveau blijft.

Het gaat me niet alleen om het geld. Het gaat ook om de benadering van het primair onderwijs. Als je erkent dat scholen door hun onderwijs bijdragen aan de economische ontwikkeling van ons land – en die ontwikkeling gaat door de technologische vernieuwing en door de globalisering razendsnel - kan je de basisscholen niet blijven benaderen met een heimwee naar vroeger. U weet wel, die dorpschool met een bovenmeester. *Etre et avoir*.

Het moet me van het hart dat ik niet kan begrijpen dat sommige politieke partijen het behoud van de kleine scholen tot een politiek profileringspunt hebben gemaakt. Ik zal nooit zeggen dat kleine scholen kwalitatief onder de maat zijn en dicht moeten. Ik vind dat onze schoolbesturen in Nederland heel goed zelf kunnen beoordelen – samen met de ouders – of hun scholen de maatschappelijke opdracht die ze hebben, aankunnen. Maar de politiek moet kiezen: als je wilt dat Nederland tot de top 5 van de kenniseconomieën gaat behoren – dan moet je alle krachten mobiliseren. Niet klein houden, niet ingrijpen, niet voorschrijven, maar laat de sector zijn creativiteit ontwikkelen. Dat vraagt visie. En geen fusietoets.

Voor de duidelijkheid: we mogen het ontwikkelen van talenten van kinderen nooit alleen vanuit economisch perspectief beschouwen ('hoeveel wordt iemand waard op de arbeidsmarkt'). Een kind, een mens, is niet op aarde om de economie te dienen.

We hebben al de gelukkigste kinderen ter wereld. De school moet er mede voor zorgen dat zij breed ontwikkelde, gezonde, goed opgeleide mensen worden die verantwoordelijkheid kunnen nemen voor zichzelf en de wereld om hen heen. En hoe zal die wereld van Sem en Sophie er uit zien? We beseffen ons vaak niet hoe snel die ontwikkelingen gaan. De geschiedenis leert dat 60 procent van de beste banen voor de komende tien jaar nu nog niet eens bestaan. Waarschijnlijk wil iedereen straks ruimtereisleider worden, maar misschien kun je dan veel meer geld verdienen als privacydeskundige! Ter illustratie van de snelheid van ontwikkelingen heb ik een kort fragment uit 1999. Recente geschiedenis en toch lijkt het alweer lichtjaren ver weg.

U ziet het, we zijn al behoorlijk vervreemd van de wereld van 15 jaar geleden. Dat zal over 15 jaar niet anders zijn, maar vandaag en morgen moeten we Sem en Sophie wel opleiden voor die wereld.

Wat vraagt dat van het onderwijs? Met stip op 1: goed onderwijs!

De scholen in het primair onderwijs hebben zich de laatste paar jaar sterk verbeterd. De kwaliteit van verreweg de meeste basisscholen (98 procent) is voldoende. Het aantal zwakke en zeer zwakke scholen is verder gedaald. En dat geldt in toenemende mate ook voor het speciaal basisonderwijs en het (voortgezet) speciaal onderwijs. Ze kregen een compliment van de Inspecteur-generaal. In het Onderwijsverslag sprak zij van een spectaculaire verbetering.

Ik ben trots op de beweging die gaande is. De basis is steeds meer op orde en dat is een groot compliment aan onze sector.

Maar we moeten ons blijven verbeteren. Voldoende is niet goed genoeg, als je meer uit de kinderen kunt halen. Het werken aan onderwijskwaliteit is teamsport. Het vraagt om een gezamenlijke aanpak van alle geledingen: leraren, schoolleiders en bestuurders.

In het aanstaande sectorakkoord dat we sluiten met het Ministerie van OCW maken we hier ook afspraken over.

Maar onderwijskwaliteit is geen statisch begrip. Natuurlijk: basisvaardigheden heeft elk kind altijd en overall nodig. Maar welke nieuwe competenties hebben de leerlingen nodig om in de wereld van morgen te functioneren? Ze worden nu vaak de 21ste eeuwse vaardigheden genoemd. Die gaan verder dan alleen 'het gebruik van ICT'. Het gaat over het omgaan met informatie, om probleemoplossend denken, om creativiteit. De minister had het daar gisteren ook over toen ze verwees naar het probleemoplossend vermogen dat het leven redde van de astronauten van Apollo 13. Het vormen van originele ideeën door te onderzoeken en ontdekken. Daarmee is creativiteit een van de belangrijkste vaardigheden voor de komende eeuw.

De vraag is hoe de nieuwe vaardigheden zich verhouden tot de bestaande kerndoelen voor het primair onderwijs. Wij vinden dat het tijd wordt om de kerndoelen van het primair onderwijs te herijken, tijd voor de APK van het onderwijsaanbod. OCW is het met ons eens – dus ook daar gaan we een afspraak over maken.

Maar onze scholen zitten gelukkig niet stilletjes af te wachten tot wij, met de beleidsmakers er uit zijn. Bij mijn vele bezoeken aan scholen zie ik het bruisen van initiatieven tot vernieuwing.

Vernieuwingen in het onderwijs gaan vaak eindeloos gepaard met pilots. Er zijn veel pilots, op heel veel terreinen, heel veel pilots. Ik ben er eerlijk gezegd een beetje klaar mee. Na de zomer, als we een positieve evaluatie hebben van de pilots flexibele onderwijstijden; stoppen met de pilots. Voor de ouders van Sem en Sophie is het wellicht te laat, maar voor de komende generatie willen wij toch echt structureel meer ruimte om een dag in te vullen op een manier die bij een individuele school past, daar moeten we dit najaar echt op gaan doorpakken! Wat mij betreft opdracht 2 voor die wereld van morgen.

Scholen hebben veel ruimte, kunnen veel zelf regelen. Van de minister mag u de randen van de wet zelfs opzoeken. Maar soms hebben we elkaar echt nodig om tot vernieuwing te komen. Bijvoorbeeld op het gebied van ICT, een 3^e punt. Daar moeten we onze positie als sector sterk neerzetten ten opzichte van educatieve uitgeverijen, softwareleveranciers, leerling administratiesystemen, kabels, enzovoort. Gisteren heeft onze ALV aan het bestuur van de PO-Raad mandaat verleend om hier de regie te nemen ten opzichte van al die aanbieders. Dat doen we middels het Doorbraakproject, samen met de VO-raad, het ministerie van Economische Zaken en het ministerie van Onderwijs.

Daarnaast willen we massa maken aan de vraagkant. Samen nadenken hoe ICT kan worden ingebed in het educatieve beleid van een school. Door het slim inzetten van ICT kan de leraar beter differentiëren tussen leerlingen. Zo kunnen we Sem en Sophie beter in staat stellen om hun talenten te ontwikkelen. Of Sem en Sophie nou extra aandacht en ondersteuning nodig hebben of extra uitdagingen zoeken. De doelen van Passend onderwijs in een notendop.

Als we Sem en Sophie hun talenten optimaal willen laten ontwikkelen, dan is het opvallend dat we kansen laten liggen door de schotten in ons stelsel, zoals de versnipperde voorzieningen voor jonge kinderen. Dat brengt ons bij het 4^e punt om aan te pakken voor die toekomst. We weten allang uit internationaal wetenschappelijk onderzoek dat kinderen die een goed voorschools aanbod hebben gekregen, gezonder worden, gelukkiger, socialer, beter in taal en rekenen en dat ze daar heel lang van profiteren. Kortom; hartstikke goed 'voor de economie'. Waarom investeren we daar niet in? Waarom zet onze regering in op het harmoniseren van onze kwalitatief goede peuterspeelzaalvoorzieningen met de wereld van de kinderopvang, die – helaas - een speelbal blijkt te zijn van elk kabinet en een enorme bureaucratie met de Belastingdienst tot gevolg heeft? Welk belang is hier voor kinderen?

Voor degenen die beter te overtuigen zijn met het economisch aspect; James Heckman, Amerikaans econoom en Nobelprijswinnaar toonde al jaren geleden aan dat het investeren in jonge kinderen, een veel hoger rendement oplevert dan welke 'stock market' ter wereld. Economisch en maatschappelijk!

In Nederland heeft wetenschappelijk onderzoek dit rendement nog niet aangetoond, maar zoals Trouw vorig jaar zomer al uitgebreid betoogde, het is ook nog niet geprobeerd. Dat is zonde. En wat we wel weten is dat Nederland, van alle ontwikkelde westerse landen, het minst investeert in zijn populatie 0-4 jarigen. Hoeveel kansen laten we hier liggen? Hoeveel talent wordt hier verspild?

Veel van onze besturen staan te springen om kindvoorzieningen in te richten die een doorgaande ontwikkeling van elk kind mogelijk maken. Maar ze lopen aan tegen 'Het System'.

Ik denk dat die ene kwalitatief hoogstaande basisvoorziening voor alle kinderen van 2,5 -6 jaar er echt gaat komen, en liever vandaag dan morgen. We zien enthousiaste experimenten in ons veld, we zien steun bij ouders en leerkrachten, dit is de toekomst. We zijn er dichtbij, we regelen het liever nu, maar anders is het zeker een onderdeel van het volgende regeerakkoord. Daar moet nu al aan gewerkt worden door alle mogelijke betrokken partijen bij elkaar te brengen.

Wij noemen dat een Schevenings beraad 2.0, naar het Schevenings beraad van 20 jaar geleden. Maar we ruilen die naam onmiddellijk in voor een betere. Het Schevenings beraad heeft het onderwijs toen echt verder gebracht, maar we zijn 20 jaar verder; nieuwe veranderingen zijn nodig in het stelsel.

Dan gaat het niet alleen om de doorgaande ontwikkelingslijn van 2 – 12 jaar. Maar ook om andere punten uit het stelsel die zijn langste tijd hebben gehad. Denk aan het systeem van onderwijshuisvesting en financiering. Denk aan de bekostiging die gebaseerd is op groei en geen goede oplossingen voor de gevolgen van het dalend aantal leerlingen in onze sector, de krimp. En last but not least: de decentralisaties van opvang en jeugdzorg naar gemeenten hebben grote gevolgen (daar zal Leon Wever straks dieper op ingaan). Al deze ontwikkelingen vragen om ingrijpende aanpassingen van het stelsel. Het vraagt om een stelsel waar kinderen centraal staan, niet de instituties, niet de oude systemen en niet de huidige wetten. Daar is visie en lef voor nodig. Dat is mijn 5^e punt. Ik reken op steun van iedereen hier aanwezig: het is echt tijd voor een nieuw Schevenings Beraad!

Dit brengt mij bij het zesde en laatste punt: Sinds een jaar of 10 is er veel meer kennis over de hersenontwikkeling van kinderen. Daardoor weten we dat de ontwikkeling van belangrijke basisvaardigheden piekt vóór het vijfde levensjaar. In die periode wordt de basis gelegd voor het ontwikkelen van taal en rekenen, sociale vaardigheden en 'emotional control' (metacognitie). Hierom, maar ook omdat het effect van beweging, gezondheid, maar ook cultuureducatie groot is op het zich ontwikkelende jonge brein, organiseert de PO-Raad in dit najaar een groot "Breincongres". Om er voor te zorgen dat de wetenschappelijke inzichten op dit terrein beter landen in het hedendaagse onderwijs en hopelijk iets veranderen in de manier waarop ministerie, inspectie en politiek naar deze aspecten kijken.

De toekomst van alle kinderen begint in het primair onderwijs. Om het verschil te maken voor deze kinderen moeten wij met elkaar onder deze 6 punten de schouders zetten. Binnen en buiten het onderwijs. Dan komt het best goed met Sem en Sophie – en hun kinderen. Door nu onze verantwoordelijkheid te nemen, continu te blijven verbeteren, vernieuwen waar dat nodig is, en niet aflatend te morrelen aan systemen die echt niet meer passend zijn voor deze tijd, krijgen Sem en Sophie het misschien toch beter dan wij.

Dat de PO-Raad en VO-raad die verbinding serieus nemen, blijkt wel uit het feit dat we vanaf volgende maand in één pand gaan zitten. Want hoe je het ook went of keert, Sem en Sophie zitten over een jaar of 8, misschien 9, echt bij de sector van Paul Rosenmöller en niet meer bij de onze. Van de opdracht die daar aan vast hangt zijn onze beide organisaties zich zeer bewust. Wij zien u na de zomer dus graag op de Aïdadreef in Utrecht.

Maar eerst naar het programma van vandaag. De sessies van vandaag zijn vooral bedoeld om u verder aan het denken te zetten. Denken over uw werk, denken over de toekomst en denken over de leerlingen. Daarbij speelt verbinding ook een belangrijke rol. Want we beginnen nu met Leon Wever, directeur jeugd bij het ministerie van VWS. Hij vervangt staatssecretaris Martin van Rijn die zich vanwege verplichtingen in het buitenland helaas moest afmelden als spreker. Leon houdt zich met ons, ook bezig met de verbinding tussen de aanstaande invoering van Passend onderwijs én de

decentralisatie van de Jeugdzorg op 1 januari 2015. Schooljaar 2014-2015 wordt daarmee een extra spannend jaar: voor het onderwijs, voor de jeugdzorg, voor de politiek, maar vooral ook voor Sem en Sophie en hun ouders.

Ik dank u voor uw aandacht.